

## ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Сущенка Андрія Віталійовича на дисертаційне дослідження Флярковської Ольги Василівни з теми "Формування у підлітків готовності до творчої самореалізації в процесі позакласної виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу", представлене на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

В загальноосвітніх навчальних закладах нашої країни нині навчаються і дорослішають близько одного мільйона українців підліткового віку. Їх теперішнє та майбутнє щасливе життя багато в чому залежить від організованого формуючого впливу школи, як функціонального осередку набуття знань, умінь, практичних навичок, способів мислення, морально-етичних цінностей, світоглядних і громадянських якостей, що визначають здатність особи до успішної самореалізації.

З цих очевидних посилянь мало в кого викликає сумніви, що грамотно побудований позакласний виховний процес дозволяє більш ефективно рухатися нашим дітям на шляху до щастя, яке включає в себе обов'язкову особистісну самореалізацію, про яку йдеться в роботі Ольги Василівни Флярковської.

Про самореалізацію писали і будуть писати тисячі років, адже вона є вершиною піраміди «бажань». Цілком очевидно й те, що головні запитання з цього приводу людина починає задавати собі в підлітковому віці, обираючи свій шлях в майбутнє. Яким має бути моє життя? Чи розумію я ким можу і маю стати? Чи зможу втілити свою природу, задатки? Чи виконаю свою місію? – ось те коло проблем, які завжди будуть турбувати людину в пошуках себе у підлітковому віці, а завдання вчених спеціальності 13.00.07 - теорія і методика виховання – розробити та впровадити адекватні умови для підтримки та гарантування найбільш повного втілення природи дитини на етапі становлення його особистості.

В чому ж саме авторка вийшла за рамки існуючих традицій і знань? Прослідкуємо задля цього за логікою побудови дисертації.

Перший розділ Ольга Василівна присвячує пошуку витоків розуміння феноменів самореалізації, творчості, активності інших ключових слів дисертації, поглинаючись в ретроспективний аналіз світових надбань: від перших сфокусованих звернень до проблематики в роботах К. Голдштейна, через демонстрації думок найбільш популярних лідерів в даному питанні А. Маслоу і К. Роджерса до аналітичних уточнень сучасних українських учених І. Беха, Г. Пустовіта, інших відомих і пошанованих дослідників.

Цієї «екскурсії» було достатньо, щоб дослідити своєрідність осмислення феноменів самореалізації і людської творчості в різних періодах розвитку суспільства та їх залежність від обраної точки зору. На наш погляд, авторці вдалося адекватно сформулювати власне визначення підсумкового понятійного конструкту, в якому відображено головні ознаки готовності до творчої самореалізації – вільний вибір власної моделі поведінки підлітка з урахуванням соціальних обмежень і побажань, вміння самотійно, креативно мислити і діяти, упредметнюючи власні потенції в об'єктивну дійсність.

Автором представлено необхідні і достатні обставини позакласної виховної роботи, які сприятимуть формування такої готовності в загальноосвітніх навчальних закладах.

Квінтесенцією першої умови є принципова відмінність позакласної форми роботи від інших – добровільність участі в ній підлітка, що гарантує необхідність створення педагогічним колективом зони його автономних рішень та поведінки, врахування індивідуальних побажань та інтересів.

Друга умова забезпечує когнітивний аспект готовності підлітка щодо засобів і прийомів самовдосконалення, надання їм такої педагогічної допомоги, яка б делікатно та обережно підтримала процеси самопізнання, самовизначення, самопрограмування та самовираження школярів, їх фактичні дії з цього приводу.

Третя умова спрямована на здійснення індивідуально-диференційованого підходу до підлітків за участю головних суб'єктів виховного впливу: вчителя і батьків. Його змістовою основою є робота педагогічного колективу із викристалізування узгодженої ідеї про потенції дитини, його сильні та слабкі якості, перспективні та деструктивні когнітивні, емоційно-ціннісні, діяльнісно-операційні патерни.

І насамкінець четверта умова, що стосується внутрішньошкільної підготовки вчителів основної школи до здійснення зазначених інновацій. Вона дає підстави підтримати і розділити погляди здобувачки про необхідність перманентних зусиль школи щодо поповнення особистісних ресурсів вчителів, афірмацію їх завжди унікального стилю педагогічної діяльності, рефлексії тощо.

Розгляд параметрів професійної самореалізації самого вчителя дає можливість здобувачці стверджувати, що на позитивному полюсі вона є широким, багатогранним і творчим виявом його особистості, що визначається задоволеністю собою як педагогом, ступенем реалізованості своїх професійних здібностей, задоволеністю результатами роботи, статусом, зрештою матеріальним забезпеченням і міжособистісними стосунками у школі.

Усі задекларовані припущення перевірялися в масштабному педагогічному експерименті на базі Київських, Житомирських, Одеських ЗНЗ, що підтвердили своїми довідками про впровадження ефективність наукових і методичних концептів Ольги Василівни. Методи збору інформації, представлені вже у другому розділі, характеризуються поетапним анкетуванням вчителів, батьків, учнів, вивченням статистичних даних, науково-методичної документації та інших фактів, що дозволяють Ользі Василівні одержати об'єктивні результати дослідження проблеми. В цьому сенсі до здобувачки є велика довіра як до начальника відділу науково-методичного забезпечення моніторингових досліджень Інституту інноваційних технологій і змісту освіти.

Отримані результати, відображені в діагностичних зрізах, наочно демонструють, що впроваджені авторські ідеї детермінували істотні зрушення в характеристиках учасників експериментального педагогічного процесу, дають змогу зробити висновок, що процес формування готовності до творчої самореалізації у підлітків відбувся успішно, а експліковані педагогічні умови здобувачки - на практиці довела свою ефективність. Кінцеві дані свідчать про позитивні зміни, перш за все, в експериментальних групах.

Взагалі, склалося враження, що базовий методичний концепт Ольки Василівни під назвою "Школа самовдосконалення "Повір у себе" є змістовим ядром авторської версії удосконалення процесу формування готовності підлітків до творчої самореалізації і є головним здобутком в аспекті використання в позакласній виховній роботі ЗНЗ.

Представлені інтерактивні форми і методи роботи: семінари-практикуми, круглі столи, групові дискусії, рольові ігри, предметні олімпіади, змагання тощо демонструють втілені заходи експериментальної програми і характеризується виразністю реальних постатей, глибоким аналізом факторів і причин, що сприяють набуттю готовності до творчої самореалізації підлітків в позакласній роботі, набуття ними досвіду, в якому б розуміння світу та свого місця в ньому стало не фоном до вивчення знань з окремих предметів, а місією шкільної освіти взагалі.

Уважно читаючи зміст, висновки та текст дисертації, ми зрозуміли, що автор упоралася із поставленими нею завданнями, а виклад змісту дисертації, усі теоретичні положення й твердження є переконливими, науково обґрунтованими й вдало презентованими численними статистичними даними. У роботі висвітлено важливу, актуальну для української теорії і практики виховання проблему.

Намагаючись бути принциповими та вимогливими, зазначимо декілька побажань та критичних міркувань щодо тексту дисертації:

1. Автору слід було б провести більш сконцентровану аналітичну діяльність щодо об'єкту свого дослідження - позакласної виховної роботи в

ЗНЗ, демонстрації її недосконалості, експлікації недоліків та суперечностей, які стримують повноцінне формування готовності підлітків до творчої самореалізації. Можливо слід було б присвятити зазначеним питанням окремий параграф.

2. Іноді в контенті підрозділів здобувачка виходить за рамки їх назв. Наприклад, презентацію авторської версії необхідних і достатніх педагогічних умов краще було б розмістити в одноіменному параграфі 2.2., а не в розділі, присвяченому постановці проблеми. У підрозділі 2.1., який називається "Методики експерименту", окрім опису обраних діагностичних інструментів і способу здійснення експериментальної роботи Ольга Василівна презентує ще й результати констатувального етапу експерименту, що можна було б зробити в параграфі 2.3 з симетричним підзаголовком.

3. Надмірну активність під час аналізу суміжних до дисертації понять автор виявила у формулюванні власних, іноді не зовсім вдалих, інтерпретацій вже відомих і загальноприйнятих визначень. Наприклад на с. 42 "готовність" як "спосіб власної взаємодії з явищами навколишньої дійсності...", або "творчість" на с. 37 як "готовність до інтенсивного переживання, підйому, активна робота фантазії, уяви, робота мислення в режимі пошуку". Ми не можемо погодитися з даними формулюваннями.

4. Вважаємо дискусійним необхідність додання прикметника "творча" до понятійного конструкту "творча самореалізація". По-перше, не зрозуміло чи може самореалізація бути НЕ творчою, а по-друге, якими мають бути характеристики нетворчої, технологічної, механічної або безсвідомої самореалізації людини?

5. Не пагано б було згадати й включити в список літератури українських дослідників Г. Балла, А. Большакову, О. Безкоровайну, В. Радула, Т. Сущенко, інших осіб, що мали відношення до розробки теорії і методики створення особистісно зорієнтованих та гуманістично спрямованих навчально-виховних середовищ в шкільному та позашкільному форматі.

Разом з тим, вказані зауваження не є принциповими і не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційного дослідження. Робота виконана на достатньому науково-теоретичному і методичному рівні, містить різноплановий і ретельно опрацьований автором новий теоретичний і практичний матеріал.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць Ольги Василівни Флярковської дає підставу дійти наступного висновку:

Дисертація на тему “Формування у підлітків готовності до творчої самореалізації в процесі позакласної виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу” за науковим рівнем, новизною поставлених задач, обґрунтованістю основних положень і висновків, практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам щодо робіт на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, зокрема, пп. 9, 11, 12, 13 “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор, Флярковська Ольга Василівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент,  
доктор педагогічних наук,  
професор, завідувач кафедри управління  
навчальним закладом і педагогіки вищої  
школи Класичного приватного університету

А.В. Сущенко

Перший проректор  
Класичного приватного університету

О.В. Покатаєва

Підпис *Сущенко А.В.*  
Начальник відділу управління персоналом  
Класичного приватного університету  
*М.С.* "9" 09 2015р.  
Підпис

